

De stora kometerna

Återutgivning av text från 1910

En publikation från
e-boksbiblioteket.se

De stora kometerna år 1910
– Återutgivning av text från 1910

av Östen Bergstrand

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-492-7

Copyright © 2019 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.

Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du läsa mer om det spännande året 1910 då det rådde komet-hysteri över hela världen.

I januari dök en helt okänd komet helt plötsligt upp på himlen. Den kallades då "den stora januari-kometen" och forskarna vet fortfarande inte om – eller när – den dyker upp igen.

Den stora händelsen var dock den berömda Halleys komet som gjorde sin regelbundna turné genom solsystemet.

I den här texten får du bland annat läsa om den globala hysterin som rådde eftersom man var oroliga över att giftiga gaser från kometen skulle döda mänskligheten.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1910 i tidskriften "Svenska kalender 1911. En årsbok för alla" med rubriken "De stora kometerna 1910". Författare till texten är den svenske astronomen Östen Bergstrand (1873–1948).

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

De stora kometerna år 1910

Den här texten publicerades ursprungligen år 1910 i tidskriften "Svenska kalender 1911. En årsbok för alla" med rubriken "De stora kometerna 1910". Författare till texten är Östen Bergstrand (1873–1948).

Under år 1910 har som vanligt ett flertal kometer uppträdt på himmeln. Af dessa är det emellertid, när detta nedskrifves, endast två, som varit ägnade att ådraga sig någon allmänna-re uppmärksamhet, nämligen *Halleys komet* och *Innes' komet*.

Den förstnämnda af dessa är som bekant en periodisk komet med omkring 75 års omloppstid. Angående denna intressanta komets för-historia hänvisas till föregående årgång af Svenska Kalendern, där ett kort meddelande om densamma finnes intaget. För några år sedan hade det internationella Astronomiska Sällskapet utfäst ett pris för den bästa beräkningen af den Halleyska komets rörelse, hvilken beräkning skulle kunna läggas till grund för arbetena med komets uppsökande vid denna apparition. Detta pris tilldelades de engelska astronomerna Cowell och Crommelin, hvilka hade utfört en synnerligen noggrann och fullständig banbestämning för den märkliga

himlakroppen. Deras angifvelser öfver kometens läge vid olika tider ledde också verkligen till dess upptäckande på hösten 1909. Under de första månaderna efter upptäckten var den ännu mycket ljussvag och endast synlig i större tuber.

På nyåret 1910 började emellertid Halleys komet plötsligt att af en egendomlig anledning bli föremål för allmänt intresse. Cowells och Crommelins beräkningar hade gett vid handen, att kometen den 19 maj skulle passera precis emellan solen och jorden, på ett jämförelsevis kort afstånd från den senare. En bekant fransk skriftställare, C. Flammarion, hvilken, ehuru som vetenskapsman mycket obetydlig, dock genom sina populärvetenskapliga och fantastiska arbeten vunnit en kolossalt öfverdrifven auktoritet hos tidningsmännen och allmänheten, framkastade ett oförsiktigt yttrande om möjligheten af jordatmosfärens förgiftande genom i kometsvansen befintliga skadliga gaser vid det tillfälle, då passagen skulle äga rum. Trots det bestämdaste förnekande från de verkliga fackmännens sida af denna fara uppstod nu på många håll en verklig »blåsyreskräck» och rent af fruktan för »världens undergång», som i vissa trakter af Europa t. o. m. tog sig mycket allvarsamma uttryck, jämförbara med forna tiders vansinniga och panikartade utbrott af kometskräck.

Då uppträdde helt oväntadt en ny stor komet, som för tillfället ledde allmänhetens kometintresse i annan riktning. Denna komet hade först iakttagits under några minuter på morgonen den 15 januari af några arbetare i Sydafrika, hvilka togo den för Halleys komet. Dagen derpå var det mulet, men den 17 iaktogs kometen i Johannesburg af astronomerna Innes och Worsell, hvilka genast konstaterade, att man här hade göra med en hittills alldeles okänd komet. Den var väl synlig för blotta ögat, ehuru den befann sig i omedelbar närhet till

solen, som den strax därefter passerade förbi, så att den blef synlig på aftnarna. Efter några dagar kunde den observeras i Europa, och i vårt land väckte den allmänt uppseende, då den på många håll iaktogs i skymningen den 21 januari. Den hade en ljusstark kärna och en väl utvecklad svans, och det var genast tydligt, att denna komet skulle bli den präktigaste, som här varit att se på bortåt 30 år. Väderleken var under de närmaste dagarna ogynnsam, men den 28 januari erbjöd kometen t. ex. i Uppsala, åtminstone för de åskådare, som hade tillfälle betrakta den från lämplig, af gatubelysning ostörd plats och mot fullkomligt mörk himmelsgrund, ett oförlikneligt praktfullt skådespel. Svansens skenbara längd uppgick då till 25 à 30 grader.

Innes' komet aflägsnade sig nu alltmer från jorden och dess glans aftog hastigt. Redan i början af februari var den osynlig för blotta ögat. Af astronomerna kunde den emellertid länge observeras. Ännu i juni iaktogs den af Barnard på Yerkesobservatoriet i Amerika. Den framstod då endast som en liten svag dimfläck, knappast skönjbar i de kraftigaste tuber. Någon omloppstid för denna komet har ännu icke beräknats. I alla händelser måste den säkerligen räknas i årtusenden. Såsom en kuriositet må erinras om, att denna komet under flera dagar gick genom hela världens press under namnet »Drakes komet», hvilket uppstått genom missuppfattning vid intertelefonerandet af det första telegrammet. Vederbörande telefonfröken hade hört »Drakes komet» i st. f. »great comet» (stor komet).

Emellertid närmade sig Halleys komet alltmer. Men utsikterna att öfver hufvud få se den med obehägnadt öga voro, åtminstone i våra nordliga trakter, ytterst små. Ännu i mars var dess ljusstyrka för svag härför, och omkring den 1 april stod den för nära solen för att kunna observeras. Först i slutet af april och början af maj skulle den

kunna bli synlig en eller annan timme före soluppgången på morgnarna, ehuru nätt och jämnt skönjbar i det starka gryningsljuset. Den lär ock vid denna tid ha iakttagits från några orter i vårt land. Så försvann den åter i det bländande solljuset för att vid den ofvan omtalade kritiska tidpunkten, den 19 maj, passera alldeles förbi solen. Nu skulle kometens egentliga synbarhetsperiod börja, och den skulle på aftonhimmeln i slutet af maj ha varit fullt synlig. Men vid denna tid på året är i våra nordliga trakter himlen ljus äfven på natten, så att vi här totalt gingo miste om hela skådespelet. Äfven längre söderut, t. ex. i Tyskland och Frankrike, hade man vid denna tid ingen riktig tur med Halleys komet, i det att dels dålig väderlek, dels månsken störde iakttagelserna. På åtskilliga gynnsammare belägna orter, t. ex. på Teneriffa och i Kalifornien, kunde man emellertid fullt njuta af det imponerande skådespelet. Ingenting bevisar väl bättre, huru väsentligt man i dylika fall är beroende af det geografiska läget och af atmosfärens beskaffenhet, än att samtidigt med att Halleys komet i en stor del af Europa endast med svårighet kunde skönjas, den på Teneriffa, enligt franske astronomen Mascarts skildring, företedde en kärna, som i skenbar glans öfversteg Venus' samt en svans, som lik en ljusstark elektrisk strålkastare sträckte sig öfver en stor del af himlahvalfvet. Detta förklarar ju ock, huru olika uppgifter angående en komets skenbara storlek och ljusstyrka kunna så starkt skilja sig från hvarandra, som fallet varit t. ex. i fråga om både Innes' och Halleys komet.

Efter passerandet förbi jorden aflägsnade sig Halleys komet rätt hastigt från vår närhet och dess skenbara storlek och glans aftager alltjämt. Men astronomerna kunna säkerligen följa den med sina instrument ännu någon tid, innan den fullständigt försvinner för att

icke åter visa sig förrän mot slutet af detta århundrade.

Den med så mycken spänning emotsedda kometpassagen natten mellan den 18 och 19 maj gick, såsom man från sakkunnigt håll förutsagt, fullkomligt spårlöst förbi — om man undantar en mängd lifliga uppträden på storstädernas (t. ex. Paris') boulevarder och förlusteställen. Att kometen och »världens undergång» utgjorde ett tacksamt ämne för varietéteatrarnas revyer m. m., är själfklart.

Om vid kometens passage mellan solen och jorden dess svans varit riktad rakt från solen och tillräckligt lång, måste naturligtvis jorden ha passerat genom densamma. Nu äro emellertid kometsvansarna i allmänhet något afvikande från nämnda riktning, och svansen har därför möjligen svept förbi utan att direkt träffa jorden. Den mängd observationer af svansens riktning och storlek m. m., som gjordes under dessa dagar och som kunna bidra till lösning af denna fråga, äro af mycket olika värde och delvis motsägende hvarandra. En enhetlig bearbetning af hela observationsmaterialet föreligger ännu ej, men det torde nog vara sannolikt, ehuru ej säkert, att jorden någon af dagarna 19—21 maj verkligen passerat genom något parti af kometsvansen. De jordmagnetiska, meteorologiska, luftelektriska m. fl. slags observationer, som man vid denna tidpunkt anställde i afsikt att söka konstatera ett inflytande af kometen på jorden och dess atmosfär, ha lämnat fullkomligt negativa resultat, i det att intet sådant inflytande kunnat bestämdt påvisas. Och att de giftiga gaser, som möjligen förefunnos i kometens svans, icke kunnat spela någon roll, är helt naturligt, då, såsom man vet, de i kometsvansarna ingående ämnena befinna sig i ett tillstånd af den ytterligaste förtunning.

Östen Bergstrand.

Innes' komet den 29 januari 1910.

Halleys komet den 26 maj 1910. (Södra Frankrike).

Viktiga ord och personer

Barnard, Edward Emerson.

[1857–1923] Amerikansk astronom. Tjänstgjorde som professor i astronomi vid University of Chicago. Är mest känd för upptäckten av Barnards stjärna år 1916.

Bergstrand, Östen.

[1873–1948] Svensk astronom. Var professor i astronomi vid Uppsala universitet och chef för stadens observatorium.

Cowell, Philip Herbert.

[1870–1949] Brittisk astronom. Tjänstgjorde vid Royal Greenwich Observatory i London. Är mest känd för sitt arbete med kometer och månen.

Crommelin, Andrew Claude de la Cherois.

[1865–1939] Brittisk astronom. Tjänstgjorde vid Royal Greenwich Observatory i London. Är mest känd för sitt arbete med solförmörkelser och Halleys komet.

Flammarion, Camille.

[1842–1925] Fransk författare och astronom. Var en av de första skribenterna som skrev populärvetenskapligt. Är mest känd för

sin bok "Bebodda verldar" (1862). Flammarionkratern på månen är döpt efter honom.

Halley, Edmond.

[1656–1742] Brittisk matematiker, fysiker och astronom. Är mest känd för upptäckten att en komet passerar solsystemet vart 76:e år, den heter i dag Halleys komet.

Innes, Robert T. A.

[1861–1933] Brittisk astronom. Tjänstgjorde på observatorier i Sydafrika. Är mest känd för upptäckten av Proxima Centauri och den stora januari-kometen 1910.

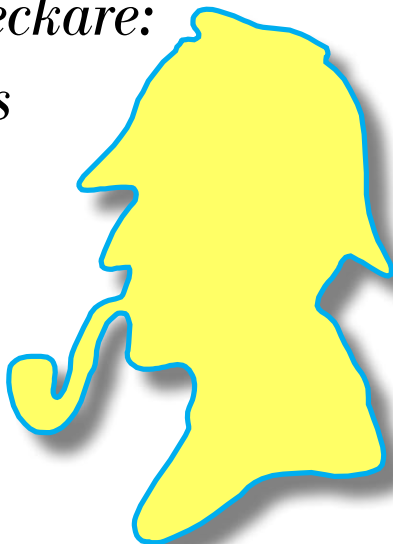
Mascart, Jean.

[1872–1935] Fransk astronom. Var chef för det astronomiska observatoriet i Lyon.

*Om du gillade den här e-boken
så kolla in våra deckare:*

- *Sherlock Holmes*
- *Filip Collin*
- *Leo Carrington*
- *Asbjörn Krag*
- *Auguste Dupin*
- *Dick Donovan*

Mer info: www.klassiskadeckare.se